

Hoivavuoto

Puolitoista vuotta sitten erällä moldovalaisella alasteella pidettiin luokkakokous. ”Ylihuomenna lähtee turistibussi Pariisiin”, opettaja aloitti. ”Lapsia päästetään ulos maasta vain vanhemman kanssa. Vain käsimatkatavaroita mukaan. Halukkaat ilmoitautuvat minulle.”

Parin päivän päästä melkein koko luokka istui bussinpenkillä, opettaja itse kahden lapsensa kanssa edessä. Pariisista suurin osa jatkoi matkaa suoraan Italiaan. Kukaan ei ole toistaiseksi palannut. Muutamilla on jo EU:n kansalaisuus ja viralliset työpaperit; muut majoilevat edelleen purkutaloissa tai siirtolaisten asuntoloissa.

Jotkut luokan lapsista eivät päässeet matkalle mukaan, sillä heidän vanhempansa olivat jo ulkomailla. Isoäiti, täti tai naapurin rouva saatteli näitä lapsia kouluun. Ja nimenomaan etävanhempien kotiin lähettämien rahojen turvin koulu mahdollisti toimintansa ja hyvän maineensa. Tiskin alta maksettu lisäpalkka houkutteli sinne parhaimmat opettajat. Mutta nyt yksi koulun valovoimaisimmista opettajista oli itse lähtenyt. Haastattelin häntä Pariisissa, missä hän hoitaa kulttuurieliittiin kuuluvan pariskunnan kaksivuotiasta esikoista.

Äärimmäisen köyhtynyt ja poliittisesti taantunut Moldova on kiperimpiä kohtia Euroopan idästä länteen tapahtuvassa hoivavuodossa. Kaikista entisistä sosialistisista maista viedään kuitenkin koko ajan huolehtimista, turvaamista ja rakkautta länteen. Heti samettivallankumousten jälkeen aivovienti oli hyvin näkyvää. Sen jälkeen *brain drainin* ohella tuli myös *care drain*, hoivavuoto. Liettualaiset au pairit työskentelevät nykyään Ruotsin ja Norjan etelärannikoilla ja virolaiset Helsingin seuduilla. Myös

vaimokaupan ja seksityön voi määritellä tämän kansainvälisen intiimin työn osaksi. Prostituutio, lasten, vanhusten ja sairaiden hoiva tai siivous – siinä ne työelämän alueet, joihin EU:n ulkopuolelta tulleet köyhät siirtolaisnaiset yleensä sijoittuvat.

Köyhyys on tässäkin tapauksessa suhteellinen määritelmä, sillä taakse voivat jäädä oma talo, kesäpaikka ja korkeakoulutusta vaativa ammatti. Itä-länsisiirtolaiset ovat lähtömaassaan köyhiä erityisesti lähimpien tukiverkoston suhteen. Migraatiokynnys ylittyy yleensä vasta, kun on liian monta elätettävää yhdistettynä liian pieneen taloudelliseen tai sosiaaliseen tukeen lähiympäristössä. Haastattelemani moldovalainen opettaja selitti minulle, miten valitsi itselleen seuraajan: hänen piti olla paitsi arvostettu opettaja, myös lapseton nainen, jolla siis oletettiin olevan vähemmän syytä lähteä.

Vastaanottavat maat eivät laske tulijoita halutuiksi tietoyhteiskunnan ”osaajiksi”. Päinvastoin he ovat niitä, jotka mahdollistavat osaajien projektideadlinet ja elämänlaadun. EU:n palvelumarkkinoilla oli läpi koko 90-luvun vahva imu, joka myötävaikutti siirtolaisuuden naisistumiseen; maailman kaikista siirtolaisista ainakin joka toisen uskotaan nykyään olevan nainen. Aasian ja Itä-Euroopan kohdalla heidän osuutensa voi olla tätäkin korkeampi. Toki miehiäkin löytyy hoiva-alalta siivoojina tai talonmiehinä, kokkeina ja autokuljettajina. Mutta juuri lastenhoidossa miehiä syrjitään avoimesti: pedofiiliapelko on saanut monet au pair-toimistot kieltäytymään kokonaan välittämästä miehille työpaikkoja perheistä.

Hoivavuoto tapahtuu olosuhteiden pakosta, mutta yleensä lähtevän naisen omasta päätöksestä. Mis-

sä valkoinen orjakauppa on tullut osaksi yleistä tietoisuutta, enemmän tai vähemmän itsenäisesti toimivat hoivatyöläiset ovat vähemmän näkyvissä. Onkin oireellista, että kuva elämänhallintansa kadottaneesta nuoresta naisesta on noussut edustamaan itäeurooppalaisia siirtolaisia julkisuudessa. Edustavampi vaikka vähemmän mediaseksikäsi ikoni olisi päättäväinen keski-ikäinen nainen, joka puolet ajastaan siivoaa rajan takana elättääkseen lapsiaan ja lastenlapsiaan.

Näin elpyy se vanha eurooppalainen kuvio, jossa hoivaa viedään maaseuduilta metropoleihin ja köyhimmiltä alueilta rikkaisiin. Tämä virta katkesi kunnolla vain rautaesiripun ajaksi. Tässäkin suhteessa jälkimoderni yhteiskunta muistuttaa paljon esi- tai varhaismodernia maailmaa.

Tämän päivän hoivatyö ei kuitenkaan suoraan vastaa vanhaa piikatyötä, sillä sekä hoivatyön ostajat että työn luonne ovat muuttuneet. Nykyään vain muutamilla rikkaimmilla perheillä on varaa pitää jatkuvasti perheessä asuvaa kotiapulaista. Tavallisempaa on, että apulainen asuu itsenäisesti, joskus osittain vanhassa kotimaassaan, ja työskentelee monille perheille esimerkiksi epävirallisen siivousrenkaan kautta. Työntantajien joukossa on myös nykyään enemmän vanhuksia ja vammaisia ihmisiä – niitä, jotka ovat vasta viime vuosikymmenten aikana joutuneet siirtymään kohti yksin pärjäämistä.

Köyhistä rikkaisiin maihin muuttavat naiset siirtyvät jännittävällä tavalla myös tasa-arvoisempaan sukupuolijärjestelmään. Tähän haastateltavani viittasivat usein: miksi avioparilla on lännessä eri tilit? Voiko väkivaltaisen miehen todella saada viranomaisten avulla terapiaan? Neuvostovenäläiseen tunnetalouteen kasvaneille naisille voi myös olla käsittämätöntä se, että isät vaativat omaa osuuttaan vanhemmuudesta eron jälkeen.

Se, ettei kyse ole suoraan vanhanaikaisesta pii-kuudesta, ei lievennä kansainvälistyneiden hoivatyöläisten asettamaa moraalista haastetta. Onko järkevää, että opettaja jättää 30 oppilastaan hoitaakseen yhtä kaksivuotiasta, tai että kirurgi poimii mansikoita? Onko oikein, että vanha sairas nainen Etelä-Virossa jää ilman jokapäiväistä apua, koska hä-

nen ainut sukulaisensa siivoaa Espoossa?

Mutta eikö toisaalta ole suotavaa, että ulkomaiset ansiot auttavat turvaamaan leikkaukset, talon rakentamisen ja lasten koulutuksen? Euroopan itälänsimigraation suurimmat ongelmat löytyvät mikro- ja makrotasojen ääripäistä. Suoepampaa siirtolaispolitiikkaa toivovat korostavat usein, että tarvitsemme ihmisiä hoitamaan vanhuksiamme. Tällöin ei aina ajatella sitä maata, josta suuri osa koulutetusta terveydenhoidon työvoimasta lähtee. Meille toimiva hoivapolitiikka ei välttämättä edistä globaalia tai edes yleiseurooppalaista tasa-arvoa.

Yksilötasolla taas siirtolaisnaiset törmäävät helposti hyväksikäyttöön ja huijauksiin. Tätä ei Suomessa selvästikään pohdita tarpeeksi. Esimerkiksi jokaiselle meille au pairiksi saapuvalla naiselle olisi jaettava lehtinen, jossa hänelle kerrotaan oikeuksistaan sekä annetaan viranomaisnumero, johon ongelmatilanteissa voi soittaa.

Hymistelyn au pair-työn sisällöstä voisi samalla lopettaa. Se ei kerta kaikkiaan edusta mitään yleiskivaa kulttuurivaihtoa, jonka tarkoituksena on tutustua vieraaseen kulttuuriin ”keveiden talouskareiden” lomassa ja ”taskurahan” turvin, vaan naistyövoiman kansainvälistä välitysmuotoa. Myös hoivavuodossa tosiasioiden tunnustaminen ja nimeäminen lienee järkevin lähtökohta ongelmien korjaamiseksi.

A n n a R o t k i r c h

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen yliopistolehtori ja dosentti.